

eOlifants-Doom na tisisiteme ta Vaal hi 2010. DWA endzhaku yi ta ya emahlweni yi ava swihlovo swa mati leswi nga ta tirhisiwa ngopfu eka minhlengelo ya mati yin'wana.

Xana i mani loyi a faneleke ku simeka?

Ndzawulo ya Timhaka ta Mati hi ku tirhisa Hofisintsongo ya: Ma-avelo ya Swihlovo swa Mati, yi na vutihlamuleri byo tiyisisa leswaku WRCS ya simekiwa naswona Mintlawe ya Mafambiselo ya gazetiwa hilaha swi faneleke ha kona;

Mbuyelo wa sisiteme ya maavelo wu nyika vafambisi va swihlovo swa mati tithagete to karhi leti faneleke ku fikeleriwa hi ku lumalisa minkhumbo leyi fambelanaka na migingiriko ya matirhiselo ya mati yo hambana leyi kumekaka eka nhlengelo wa mati. Endzhaku ka loko MC yi kumisisiwile, vatirhisi vamati hinkwavo va ni vutihlamuleri byo lawula minkhumbo ya matirhiselo ya mati hi ku fambisana na swiyimo swa vulawuri ku kota ku fikelela swilaveko swa MC;

Xana vatirhisi va mati va ta swi tiva njhani leswaku leswi swi le ku humeeleni?

Ku tirhisa hi ku hetiseka na vatsakeri/vatirhisani swi ta endliwa eka goza ra endlelo rin'wana na rin'wana.

Xana endlelo ra maavelo ri tirhisana njhani na matshalatshala man'wana lama nga ku humeeleni eka Ndzawulo?

Endlelo ra maavelo a ri endliwi ri ri roxe loko ri pimanisiwa na matshalatshala man'wana lama nga ku humeeleni, kambe ri katsiwile endzeni ka vupulani hinkwabyo bya nsirhelelo wa swihlovo swa mati, nhluvukiso na matirhiselo.

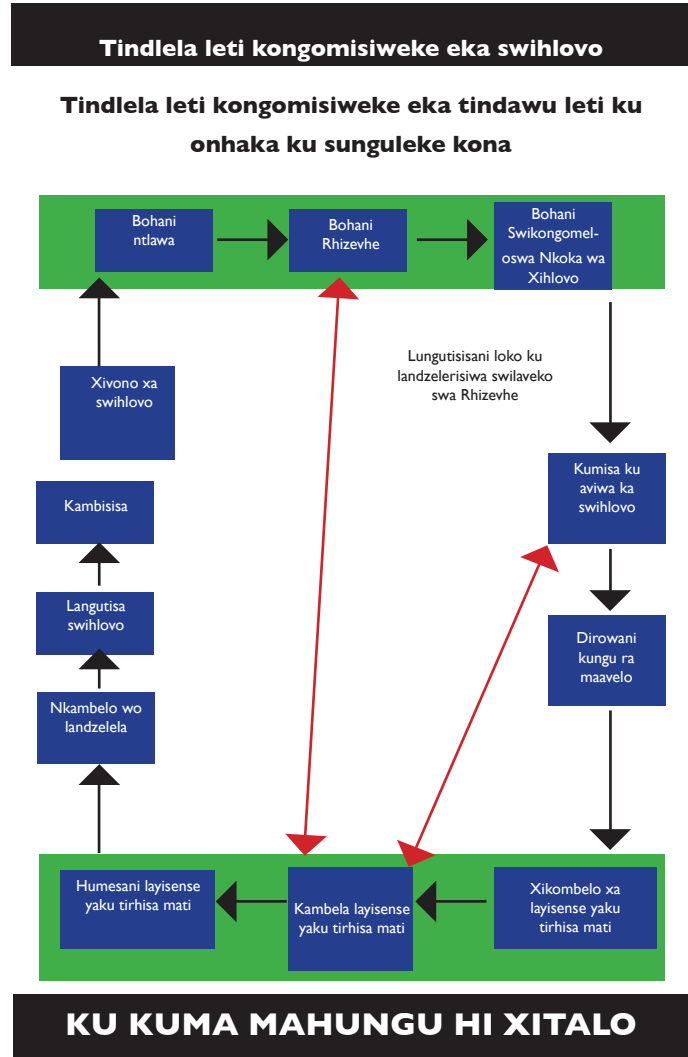
Xana i xiyo xihhi na kungu ro simekiwa ra sisiteme rihhi swa maavelo leswi nga kona sweswi?

Ku hluvukisiwa ka WRCS ku hetelele hi ku tumbuluxiwa ka Swinawana swo Tumbuluxiwa ka Sisiteme ya Maavelo ya Swihlovo swa Mati. Endzhaku ko hangalasiwa (**promulgated**), ku simekiwa hi swiphemu ka WRCS eka minhlengelo ya mati leyi rhangisiweke emahlweni ku ta sungula.

NSIRHELELO WA SWIHLOVO

Xifaniso lexi xi nga laha hansi xi kombeta tindlela ta ma-avelo ya swihlovo swa mati tani hi goza ro sungula kuyela eka ku riganisa nsirhelela wa swihlovo swa mati exikarhi ka ku tirhisa hi kuya hi va

Hlangano wa Vulawuri bya swihlovo swa mati (Intergrated Water Resource Management).

Loko u lava mahungu hi xitalo u nga tihlanganisa na Manana.Tovhowani Nyamande kumbe Manana. Shane Naidoo eka tinomboro leti landzelaka: 012 336 7521 kumbe 012 336 6707 hi ku landzelelana ka tona, kumbe hi ku rhumela imeyili eka: nyamandet@dwa.gov.za kumbe naidooshane@dwa.gov.za

water affairs

Department:
Water Affairs
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

U SIMEKIWA KA SISITEME YA MAVELO YA SWIHLOVO SWA MATI

Toll Free 0800 200 200
www.dwa.gov.za

Masungulo / Manghenelo

Hi amukela leswaku swihlovo swa mati swin'wana hikwalaho ka kuva swi ri na nkoka eka ekholoji swi nga lava xiyimo xa nsirhelelo wa le henhla, kasi swihlovo swa mati leswin'wana swi nga pfuneta eka swilaveko swa nhluvukiso na ku kurisa ikhonomi. Hi ku fambisana na xilaveko xa vumbiwa xa nhluvukiso lowu hlayisekeke, swihlovo swa mati hinkwaswo swi fanele ku va swi hlayisiwa. Kavanyisa ka 3 ka Nawu wa Mati wa Rixaka, 1998 (Nawu 36 wa 1998), "NWA", wu kongomisiwile eka nsirhelelo lowu hetisekeke wa swihlovo swa mati na ku nyika tindlela to hambana leti nga na xikongomelo xo fikelela nsirhelelo lowu, tani hi ma-avelo ya swihlovo swa mati. Ndzawulo ya Timhaka ta Mati yi tumbuluxile Sisiteme ya ma-avelo ya Swihlovo swa Mati (WRCS) tani hilaha yi hlamuseriweke eka swinawana hi ku landza xiyenge xa 12(1) xa NWA. WRCS i endlelo ra goza ra vutlhari laha swihlovo swa mati swi aviwaka hi ku landza mintlawa yokarhi leyi yimelaka xivono xa mafambiselo xa nhlengelo wa mati wokarhi, hi ku tekela enhlokweni xiyimo lexi nga kona xa swihlovo swa mati na ku hlamusela timhaka ta ikholoji, mahanyelo na ikhonomi leswi swi tiseketelaka eka xihlovo. Ku simekiwa ka WRCS ku lava leswaku ku tekeriwa enhlokweni mbono wa mbangu (landscape) eka nhlengelo ku kota ku lavisisa tihakelo na swipfuno leswi fambelanaka na ku tirhisiwa swi pimanisiwa na nsirhelelo wa swihlovo swa mati.

WRCS yi hlamusela mintlawa yinharhu ya swihlovo swa mati, laha yi kombisaka ku hambana eka swihlovo leswi nga tirhisiwa ngopfu, hi ku tekela enhlokweni swilaveko swa ikhonomi na mahanyelo ya vanhu hinkwavo lava kumekaka va tirhisa swihlovo leswi. WRCS yi vumba xiphemu xikulu xa swihlovo leswi kongomisiweke eka ku nghenelela loku nga na xikongomelo xo hlayisa niku ringana exikarhi ka ku tirhisa na nsirhelelo ka swihlovo swa mati. Maavelo lama ma endliwaka ya swihlovo swa mati ya yimela xiyimo xosungula eka endlelo ro sirhelela naswona ma ta hetelela hi ku kumisisa ntalo na nkoka wa mati lama lavekaka eka ku tirha kahle ka ekhosisiteme xikan'we na ku hlayisiwa ka nghingiriko wa ikhonomi lowu tiseketelaka eka swihlovo swa mati yokarhi.

Swihlovo swa Mati swi fanele ku aviwa hi yin'wana ya mintlawa leyi landzelaka:

Swihlovo swa Mati swa Ntlawa wa I hi leswi swi nga tirhisiwa swi tsongo naswona swi na xiyimo xo hetiseka xa ikholoji, swihlovo swa mati leswi swi hundzuluxiwe katsongo eka xiyimo xa xona xa ntumbuluko loko ku nga si va na hluvukiso

Swihlovo swa Mati swa Ntlawa wa II i swin'wana swa leswi swi nga tirhisiwa kambe eka xiyimo xa le xikarhi, naswona xiyimo xa ikholoji hinkwaxo xi hundzuluxiwele kusuka eka xiyimo xa ntubuluko

ku ya ka xa le xikarhi loko ku nga si va na hluvukiso

- **Swihlovo swa Mati swa Ntlawa wa III** i swin'wana swa swihlovo leswi tirhisiweke ngopfu naswona xiyimo hinkwaxo xa ikholoji xi hundzuluxiwele swinene ku suka eka xiyimo xa xona loko ku nga si va na hluvukiso

Endlelo ro kumisisa ntlawa wa xihlovo xa mati:

1. Hlamusela tiyuniti ta vulavisisi no hlamusela xiyimo xa xihlovo xa mati;
2. Hlanganisa nkoka wa xiyimo xa ikhonomi ya mahanyelo na nkoka wa ikholoji na xiyimo xa xihlovo xa mati;
3. Kuma ntalo wa swilaveko swa ikholoji ya mati na ku cinca tinhundzu ta ikhosisiteme ya nkoka wo kala wu ngari wa mati, vukorhokeri na swihlawulekisi;
4. Kumisisa xiyimo xa vumbelo xa ikholoji lexi hlayisekeke;
5. Pimanisa swiyimo leswi nga kona eka endlelo ra IWRM;
6. Pimanisa swiyimo leswi swin'we na vaseketeri;
7. Gazetani vumbelo/xivumbeko xa ntlawa

Swivutiso leswi Talaka ku Vutisiwa

Xana i yini Sisiteme ya Maavelo ya Xihlovo xa Mati (WRCS)?

- Tumbuluxani maendlelo lama lerisiweke ximfumo hi Swinawana ku kumisisa **Mintlawa ya Mafambiselo** yo hambana (MC) ya swihlovo swa mati
- Ku kumisisa MC, WRCS yi andlala tindlela leti katsiweke swin'we hi magoza ya nkombo lama loko ma tirhisiwa eka nhlengelo wokarhi ma nga ta pfuneta eka endlelo ro hlayisa ndzingano exikarhi ka ku hlayisa swihlovo swa mati swa hina na ku swi tirhisa ku fikelela swikongomelo swa ikhonomi na mahanyelo. Mbuyelo wohetelela wa endlelo ro maavelo i ntlawa wa swihlawulekisi leswi lavekaka swa xihlovo xa mati xin'wana na xin'wana leswi kumekaka eka nhlengelo wa mati.
- Maendlelo ya maavelo ya magoza ya 7 swi hlamuseriwile ku seketela matsalwa ya xiletelo xa xithekiniki lama kumekaka eka adirese/ku hlanganisiwa loku landzelaka:
- <http://www.dwa.gov.za/Documents/Policies/WRPP/default.htm>

Xana hikwalaho ka yini swi laveka leswaku hi ava swihlovo swa mati? Ku kumisisa ntlawa wa swihlovo swa mati swi yimela xiyimo xosungula eka endlelo ra nsirhelelo.

Xana i yini Ntlawa wa Mafambiselo?

Ntlawa wa Mafambiselo wu ta nyika ku hambana ku suka eka ku tirhisiwa kutsongo ku ya eka ku tirhisiwa swinene swi hlamusela kahle xiyimo lexi lavekaka xa swihlovo swin'we na mpimo lowu swi nga tirhisiwaka hi wona.

Xana endlelo ra maavelo ri ta katsa yini?

Endlelol eri ri sungula hi ku tirhisa WRCS ku hlamusela xiyimo xa xihlovo xa mati (kumbe xiphemu xa xona) hi ku landza swilo swa nkoka swa ikholoji na xivumbeko xa mbangu. Endlelo ro tsundzuxana ro landzela laha sisiteme ya maavelo yi tirhisiwaka hi ku tekela enhlokweni timhaka hinkwato ta ikholoji, mahanyelo na ikhonomi ku hlamusela vumundzuku lebyi lavekaka.

Xana hi yihhi mibuyelo ya endlelo ra maavelo?

- Mintlawa ya Mafambiselo, KU NGA VA Ntlawa wa I, II, kumbe III
- Rhizevhe
- Swikongomelo swa Nkoka wa Xihlovo (ti-RQO)

Xana hi kwihi ku hlangana exikarhi ka tirhizevhe na ti-RQO?

MC ya xihlovo xa mati yi veka mimpimo ya ntalo, ku hangalasiwa na nkoka wa Rhizevhe na ti-RQO naswona yi letela ku kumisisiwa ka xiphemu lexi aviweke xa ku tirhisiwa ka xihlovo xa mati. Ti-RQOs i ntlawa wa tinhlamuselo na tinhlayo ta swikongomelo swa mafambiselo swa swihlovo swokarhi.

Xana ku ta humelela yini eka Tirhisevhe ta Masungulo leti nga kona?

Ti ta tshama ti ri kona ku fikela loko ti siviwa hi MC leyi gazetiweke, Rhizevhe na ti-RQO ta xihlovo xa mati xolexo (kumbe xiphemu xa xona).

Xana WRCS yi ta simekiwa rini?

DWA a hi rosungula kuva yi ava swihlovo swa mati. Ku simekiwa ka WRCS, tanihi laha swi lerisiweke hakona eka Swinawana ku tumbuluxa Sisiteme ya Ma-avelo ya Swihlovo swa Mati, yi ta landzela endlelo ra swiyimo laha ku simekiwa ku nga ta sungula ku endliwa eOlifants,